

El Sistema: Een bijzonder socialeducatief systeem

BON vecht met resultaat voor betere onderwijsomstandigheden voor leraar en leerling. Veel problemen spelen zich echter af ná schooltijd en hebben veel invloed op de ontwikkeling van de jeugd. Het onderwijs kan deze problemen die veel invloed hebben op de schoolprestaties niet negeren.

Negatieve gevolgen die we zien, zoals roken, alcohol, drugs, consumentisme en geweld in de samenleving, hangen uiteraard met elkaar samen.

Dit artikel gaat over een bijzonder socialeducatief systeem dat deze problemen zoveel mogelijk voorkomt en kinderen tot ongekende prestaties brengt.

Algemeen kunnen we stellen dat de maatschappij in toenemende mate de mogelijkheden tot individualisme versterkt. Ad Verbrugge stelt in “Tijd van onbehagen” dat de verticale verhoudingen tussen mensen aan het verdwijnen zijn en dat geen menselijke maat meer aanwezig is... Daarnaast is er het neurotische verlangen naar de roes, zoals die zich in overmatig alcohol- en drugsgebruik manifesteert (Verbrugge A. p. 36,37)

In zijn tweede boek “Staat van verwarring” wijst hij er op dat individuele autonomie en consumentisme leiden tot afgeslotenheid, vervreemding, verveling en leegte van atomaire¹ vrijheid (Verbrugge A. p. 52)²

Na schooltijd rijst de vraag: “Hoe besteedt de jongere zijn vrije tijd?”

Er is keuze tussen ‘rondhangen’, zelf iets doen (vaak computer en internet/games) of kiezen voor een georganiseerde tijdsbesteding. Het betreft meestal sport en soms het bespelen van een muziekinstrument.

Rondhangen is riskant. Iedereen wil ergens bij horen en op straat dienen zich aan de jeugd vaak de verkeerde groepen aan. Ouders zien hun kinderen het liefst na schooltijd op een bekend en betrouwbaar adres.

Dat kan *thuis* zijn, waar een kind tegenwoordig via computer en internet een toenemend risico’s loopt op een game-verslaving (bron: NOS) en tenslotte ook *virtueel* kan *rondhangen*. In de afgelopen jaren is maar al te duidelijk geworden welke de gevaren zijn van verkeerde contacten en verkeerde groepen om aan deel te nemen. In Engeland is een voorstel ingediend om de schooltijd te verlengen om criminaliteit te bestrijden. (zie in de literatuurlijst ‘Schooltijd verlengen mirror.co.uk’) Men ziet kennelijk een duidelijk verband tussen de tijd ná school en criminaliteit.

Het aantal jongeren dat in het ziekenhuis belandde door alcoholgebruik, is tussen 2001 en 2011 verviervoudigd. Dat blijkt uit het Jaarbericht van de Nationale Drug Monitor van het Trimbos-instituut.

Sommige basisscholen menen al dat er les moet worden gegeven in het opzetten van een ‘zuipkeet’! (Bron: Spitsnieuws,

Sport

Een van de meest toegepaste tijdsbestedingen betreft de *sport*, waarbij de *teamsport* bovenaan staat. Dit laatste ook omdat ze *karakter- en sociaal vormend* zou zijn.

¹ van de gemeenschap losgekoppeld

² De literatuurlijst bestaat uit drie delen: Boeken en tijdschriften, Video's en Internetlinks

Sport staat in de maatschappij steeds hoger aangeschreven, ondanks de dagelijks toenemende reeks aan negatieve bijeffecten. Hoewel sport eeuwen lang, maatschappelijk gezien, nauwelijks een rol van betekenis vervulde, wordt inmiddels een steeds groter deel van de media ermee gevuld, raken sport en politiek steeds meer en steeds definitiever met elkaar verward en lopen de bijbehorende kosten onverantwoord hoog op. De politie heeft dagwerk aan het gedrag van hooligans en er worden tegen hoge kosten veel veiligheidsmaatregelen getroffen (Spaaij, 2008) Hooligans zijn jongeren die heel veel behoefte hebben aan de combinatie *uitdaging* en *samenwerking*. Maar door de door hen bewonderde sport zien ze dit alleen mogelijk als gericht tegen de ander. Het ongezonde verband tussen alcoholgebruik en sport wordt steeds vaker benadrukt. (NOC in het “Holland Heineken House”; Amstel Goldrace, Heineken vierkamp; De Grolsch Veste; sportkantines)

Het gaat in de sport om *individuele prestaties* of *teamprestaties*. Rivaliteit tegen de ander wordt sterk benadrukt. Hulpmiddelen als doping, speciale schaatsen en aerodynamische sportpakken moeten worden ingezet om wéér net een fractie van een seconde sneller te zijn dan de tegenstanders en voorgangers.

Er zijn steeds meer negatieve bijverschijnselen. Denk aan matchfixing, geweld, bedrog, ongelukken en steeds meer ernstige blessures (www.veiligheid.nl), doping, vroegtijdig sterven, aanslagen op de sportieve mentaliteit, verkeerde voorbeelden voor het kind en daarnaast nog gigantische kosten voor de maatschappij, waaraan iedereen, sportliefhebber of niet, meebetaalt. Er zijn maar zeer weinig winnaars en onnoemelijk veel verliezers. De hersenwetenschapper Dick Swaab schrijft in zijn boek “Wij zijn ons brein” een heel hoofdstuk over de slechte relatie tussen hersenen en sport. Boksers slaan elkaars hersenen aan gort en het ‘koppen’ en een ‘elleboogje’ bij voetbal brengen veel hersenschade aan.

Maar teamsport heeft toch *karaktervormende* en *sociale* betekenis?

Over deze onterechte aanname schrijft Rob Voorwinden in het opvoedkundig magazine J/M “*Teamsport slecht voor je kind*” van februari 2014. Enkele citaten:

Zelfvertrouwen, teamgeest, sociale vaardigheden... niets is zo goed voor de ontwikkeling van je kind als teamsport. Maar is dat echt zo? Vier argumenten tegen teamsport: 1. De druk om te winnen 2. De ouders langs de lijn 3. Leeftijdscategorieën 4. De groepsdruk

“Eigenlijk is teamsport heel individualistisch. Iedereen gaat voor zichzelf.” Arjen Hop, medeoprichter van Nationaal Bureau Sport Stimulering ziet dat ook:

“Een collega van mij assisteerde laatst op een sportdag. En wat zo gek was: kinderen die een individuele sport beoefenen, zoals atletiek, hielpen elkaar op die dag heel goed. Terwijl de voetballers alleen maar op elkaar liepen te mopperen. Dan ga je je toch afvragen of teamsport wel zo goed is voor kinderen. (p. 83)

En of iedereen wel zoveel houdt van sport als hij/zij doet voorkomen? We lezen in de Daily Mail: “*Nine in 10 British men fake their love of sports to impress their friends and colleagues*” (!) (Bron Daily Mail)

Woede-uitbarstingen, het kapot slaan van tennisrackets, elkaar te lijf gaan, kopstoten... Kinderen zitten met grote ogen te kijken naar deze ‘voorbeelden van sportiviteit’.

Daarbij komt dat sport de seksen en de leeftijdscategorieën over het algemeen scheidt. Het heeft in de sport zelfs geleid tot gender ambiguïteit, de al of niet meetbare mate van mannelijkheid of vrouwelijkheid.

En wat de leeftijd en duur betreft: al op vrij jonge leeftijd ben je te ‘oud’ voor de top en moet je toezien hoe jongeren je voorbijstreven.

Dan ga je je toch afvragen of teamsport wel zo goed is voor kinderen.

Ad 3: Wetenschapsjournalist *Malcolm Gladwell* schrijft in zijn boek “*Outliers*” (Gladwell, 2008) hoe coaches *aanleg* met *leeftijd* verwarren. Kinderen worden ingedeeld in leeftijdsklassen en dat kan tussen de oudste en jongste wel een jaar verschil opleveren. De oudere kinderen worden steeds beter en lopen steeds verder uit op de jongsten (zie Gladwell 2005 hfst. 1 “The Mathew effect”).

Het opvoeren van *rivaliteit* en *competitie* heeft inmiddels belachelijke vormen aangenomen. Men meet in de sport al in milliseconden: Wat te denken van *37,984 om 37,985* (Bron NOS). Bedenk daarbij dat specialisten laten weten dat de tijdsmeting nog verre van perfect is (Bron NOS)

Wedstrijd

Geleidelijk aan zijn we alles steeds meer in een wedstrijdmodel gaan persen. Quiz, master-chef, topsporter, het slimst, de meeste kilo's afgevallen, de beste song, de beste acteur... film- en literatuurprijzen: alles moet

voortdurend met elkaar wedijveren. Talentencontests en *De leraar of school van het jaar*, maar ook de *loterij* moeten die ene aanwijzen, die alle anderen tot ‘losers’ maakt.

De consumerende supporter wil echter niet verliezen en houdt zichzelf tegen beter weten in voor: “*Wij* hebben gewonnen!”

Wie is het beste raadslid van Nederland?

BON

Beter Onderwijs Nederland wil het onderwijs aan jongeren verbeteren, en richt zich vooral op *didactiek* en *opvoeding* en de *schoolorganisatie*. Er zijn echter ontwikkelingen die een samenwerking tussen een pedagogische, een didactische en een sociale aanpak nodig hebben. Slecht gedrag komt steeds meer voor in school en maatschappij en wordt steeds meer getolereerd³

We kunnen daarom stellen dat het probleem steeds meer maatschappelijk/pedagogisch/sociaal moet worden opgelost. Vergelijkbare en vaak nog veel ergere problemen spelen in andere landen. Nog niet zo heel lang geleden maakten we kennis met een aanpak die al vijfendertig jaar wordt toegepast en aantoonbare en verbijsterend positieve successen oplevert!

Omdat we merkten dat velen nog nooit hiervan gehoord hadden namen we ons voor hier meer bekendheid aan te geven. Vooral omdat dit systeem niet de verkeerde praktijken bestrijdt, maar er een goede praktijk voor in de plaats stelt.

El Sistema

De Venezolaanse econoom en musicus dr. José Manuel Abreu haalde in 1975 een aantal kinderen naar een parkeergarage, waar hij met ze wilde oefenen in het spelen van symfonische orkestmuziek. Hij had op meer kinderen gerekend, maar er kwamen er die dag maar 11 opdagen. Hij liet zich hierdoor niet uit het veld slaan en beloofde de aanwezige kinderen dat ze een beroemd orkest zouden worden.

Hij begreep al gauw dat dit orkest een veilige gemeenschap betekende voor de deelnemers. Men raakte door de samenwerking op elkaar betrokken, gebaseerd op het respect dat men vanzelf voor de bespelers van andere instrumenten heeft in combinatie met de hechting met de eigen instrumentgroep. Eigenlijk een micromaatschappij. Omdat Abreu tevens politicus was (hij was een kabinetsperiode minister van cultuur) begreep hij dat hij voor de te verwerven gelden overheden moest overtuigen met kwaliteit. Daarom wist hij

³ In Almere werden onlangs zelfs jongeren beloond omdat ze met de jaarwisseling € 71.815 minder destructief waren geweest!

de deelnemende kinderen ertoe te brengen vooral excellent te worden op hun muziekinstrument. Zo ontstond er steeds meer succes door de perfectie. Ook moest het aantal muziekcentra, de zogeheten *núcleo*'s uitbreiden. Het was in eerste instantie een *sociaal project*. Hij begreep ook dat hij vooral de ouders achter zijn project moest zien te krijgen. Geleidelijk aan ontstond de wens om zoveel mogelijk jeugdorkesten en –koren te formeren. Abreu mikte daarbij vooral op de (kans)arme kinderen die doorgaans heel makkelijk in de criminaliteit terecht kwamen, waar vooral drugs een grote rol speelde, maar ook op gehandicapten, doven en blinden en later ook op gevangenen.

De essentie was om kinderen van de straat te houden. Dat kon alleen als dit project het gat ná schooltijd zou kunnen opvullen totdat de ouders weer thuis waren.

De ouders spelen een belangrijke rol. Zij moeten de kinderen weer ophalen en ook afleveren als er een concert gegeven wordt. Geleidelijk aan ontwikkelde zich dit hele project tot een gigantische samenwerking van kinderen, ouders, muziekdocenten en organiserend personeel. Er ontstonden 'community's, de 'núcleo's': kernen waar geïnfocend en eventueel ook overnacht kon worden. In Venezuela nopen de grote afstanden hiertoe.

Oefenen in de núcleo

Doordat Abreu er in slaagde het recht op het spelen van orkestinstrumenten op twee plaatsen in de grondwet vast te leggen, overleefde dit project al tien kabinetten. De vele jeugdorkesten zijn het paradepaardje van Venezuela. De ouders willen graag meewerken. Ze hebben gratis naschoolse opvang en verdienen zelfs een bedrag als hun kind in een jeugdorkest terecht komt. Dit is de zogeheten *beca* en kan variëren van \$100-500. Zo vergroot het project de welvaart van de deelnemers. Dit alles kost uiteraard heel wat, maar desondanks is inmiddels komen vast te staan dat elke geïnvesteerde dollar \$ 1.68 oplevert. Het geheel verdient zich dus meer dan volledig terug, omdat er nu veel minder onkosten zijn om misdaad en drugsgebruik te bestrijden. Inmiddels zijn er bijna 500.000 deelnemende kinderen en zijn er groeiende wachtlijsten.

El Sistema in Amerika

De kinderen oefenen ná schooltijd in de núcleo één tot wel vier uur per dag. Ze realiseren zich dat ze aan hun sociale vooruitgang werken. Wie een korte documentaire wil zien van dit gigantische project in Venezuela kunnen we de documentaire aanraden die gemaakt is t.b.v. het "Holland Festival 2012" waar het jeugdorkest "Simon Bolivar Symphony Orchestra" uit Venezuela optrad (link in de literatuurlijst) Abreu zag in dat alleen een symfonieorkest een *supercommunity* vormt van onderlinge afhankelijkheid en leidt tot een gezamenlijke topprestatie.

Gustavo Dudamel

Het project heeft inmiddels een aantal bijzondere musici opgeleverd, waaronder een bijzondere dirigent, Gustavo Dudamel, die inmiddels de belangrijkste orkesten van de wereld al heeft gedirigeerd. Hij doet dit volledig uit het hoofd.

Wie overtuigd wil worden door de te bereiken kwaliteit, moet vooral luisteren naar de bijdrage van het "Orquesta Sinfonica Infantil Nacional de Venezuela" tijdens de Salzburger Festspiele,

gedirigeerd door Sir Simon Rattle, de vaste dirigent van de Berliner Philharmoniker. (Zie Orquesta Sinfonica ...)

Kinderen, in de leeftijd variërend van 8 tot 13 jaar!! Meer dan driekwart van deze kinderen komt uit kansarme gezinnen! Een subliem voorbeeld van samenwerken, discipline en kwaliteit.

Wat zijn de bijzondere kenmerken van dit systeem?

El Sistema, zoals het letterlijk heet, heeft een aantal bijzondere kenmerken. Om mee te doen hoef je nog geen muziekinstrument te spelen. *Iedereen mag meedoen*. Je onderwerpt je aan de aanwijzingen van de dirigent en enkele vastgelegde regels. Wie wil mag ook oefenen in dirigeren⁴.

Alles speelt zich af *buiten schooltijd*. Het is in eerste instantie een sociaal project en er ontstaat geen conflict met de lestijd op school.

Het is Abreu's bedoeling dat het kind deelneemt aan de cultuur en 'harmonie en schoonheid' ervaart. Daarom worden de hoogtepunten van de symfonische orkestmuziek geoefend. Later is er daarnaast ook aandacht voor Latijns-Amerikaanse componisten en Zuid-Amerikaanse volksmuziek.

Er is geen popmuziek. Abreu wil de kinderen juist deelgenoot maken van in eeuwen ontwikkelde symfonische muziek, deelgenoot maken van een andere wereld. Populaire instrumenten als gitaar, keyboard en drums worden dus juist *niet* gebruikt.

Belangrijk is het te *beginnen vanaf twee jaar*.

Pasgeborenen krijgen ook al schoonheid en harmonie aangereikt.

Kinderen leren eerst fundamentele dingen als luisteren en synchroon uitvoeren. Dit laatste bijvoorbeeld door klappen, tongklakken en stampen met een tennisbal. Er worden kinderliedjes gezongen en er wordt geoefend in het 'papieren orkest'. Dit is een essentieel onderdeel van het systeem dat niet gemist kan worden. De kinderen beginnen te leren hoe je van karton een viool, cello of contrabas bouwt en hoe je er mee omgaat. De kinderen leren zo spelenderwijs de opstelling van het orkest en de juiste omgang met het instrument. Aanvankelijk wordt er ook nog gewerkt met blokfluiten, maar in het orkest begint iedereen met een strijkinstrument. Dit wordt als het belangrijkste instrument beschouwd van het symfonieorkest. Later mogen de kinderen ook voor een ander instrument kiezen. Er wordt uitsluitend symfonische orkestmuziek gespeeld. Gustavo Dudamel zegt: *"Het is niet zo dat mensen niet van klassieke muziek houden. Ze hebben doodeenvoudig niet de kans gehad het te begrijpen en te ervaren."* Die kans krijgen deze kinderen dus al van zeer jongs af aan. Abreu heeft bewezen dat iedereen een elementaire muzikale vaardigheid kan ontwikkelen.

⁴ zie het begin van de documentair van het "Holland Festival 2012"

De grootste kostenpost, de *docentkosten*, wordt op een slimme en moderne manier gedrukt. Essentieel voor het programma is *peer teaching*: kinderen geven elkaar les, soms individueel, maar ook in groepsverband. De uitwerking ervan is enorm. Ze stimuleren elkaar om steeds meer te oefenen en steeds beter te spelen. Een anti-pestprotocol is niet nodig.

Het maken van een papieren viool

“The El Sistema method is simple: Put a skilled child next to a less skilled child. Both children will get better.” All children are encouraged to be teachers as well as learners, and to be generous with what they know. Peer learning supplements teacher-student learning in a deep and daily way that raises the level of the entire ensemble.
Tunstall (2012 Japan)

Zie *Peer teaching links bij de literatuuropgave van David France, Fellow⁵ van El Sistema.*

Extra sterke punten van symfonische muziek: Een symfonieorkest kent *geen genderdiscriminatie*. Vrouwelijke prestaties lopen in geen enkel opzicht achter bij mannelijke. Het symfonieorkest kent ook *geen leeftijdsproblemen*, zowel niet in het samenspel als wat betreft het kunnen blijven musiceren tot op hogere leeftijd. *Geen generatiekloof!* De jeugd voert zelfs muziek uit van vorige generaties.

Ieder gaat constructief met de ander om, ongeachte sekse of leeftijd. Het probleem *eenzaamheid*, een steeds groter wordend probleem in onze samenleving, geldt minder voor wie een muziekinstrument beheerst. Het is een uitstekend middel om aansluiting te vinden bij anderen die musiceren. Er zijn talloze combinaties mogelijk.

Nationaal Kinderorkest van Venezuela

Malcolm Gladwell (Gladwell 2008) en El Sistema laten zien dat we het begrip ‘talent’ anders moeten zien dan gebruikelijk: Het is meer de combinatie van *belangstelling, gunstige omstandigheden* en *10.000 uur oefenen* dat bepaalt of iemand een *uitbinker* wordt. Je hebt genetisch geen ‘talent’ meegekregen voor excellent fagotspel, maar moet je dit verwerven door gemotiveerd hard en effectief te oefenen.

Het project El Sistema is vanwege haar aantoonbaar effect in de hele wereld al vele malen nagevolgd. Sommige landen streven ernaar dit zo letterlijk

⁵ Een Fellow is opgeleid om El Sistema uit te dragen.

mogelijk te imiteren ten behoeve van de *sociale voordelen*, maar we zien ook dat het soms wordt opgevat als een *muziekproject* en dat kan alleen maar tot teleurstelling leiden. Hoe tegenstrijdig het ook klinkt, El Sistema is géén muziekproject. Het is een *sociaal project*, uitgaande van samenwerkingsgemeenschappen met excellent uitgevoerde symfonische orkestmuziek als gemeenschappelijk bindmiddel.

Duidelijk onderscheid tussen orkestmuziek en popmuziek is belangrijk. In El Sistema wordt niet aan ‘muziek in het algemeen’ gedaan, maar met name aan toegepaste symfonieorkestmuziek. Popmuziek is te solistisch en een popgroep te klein voor een grote *gemeenschap*. Popmusici spelen hun eigen nummers, een orkest speelt muziek ván anderen vóór anderen. Voor het grootste deel wordt popmuziek in Nederland door de jeugd consumptief beleefd en vaak in de context van muziekfestivals. Over het algemeen zijn daar de bedreigingen van de gezondheid (alcohol, drugs en te hard geluid) te overvloedig aanwezig.

Tenslotte zijn bij El Sistema ook alle kinderen met handicaps betrokken, ja zelfs in de gevangenis wordt El Sistema toegepast om de gevangenen weer als betere mensen de gevangenis te doen verlaten. Blinden kunnen in het koor of kleinere vocale combinaties en de doven beelden met witgehandschoende handen een verbinding tussen emotie en muziek uit. Zie hiervoor El Coro De Manos Blancas en Salzburgo *Het koor met de witte handen in Salzburg* (Internetlink)

Muziek is goed voor de ontwikkeling van de hersenen

Mark Mieras heeft in opdracht van het *Cultuurfonds* de onderzoeken bestudeerd die beweren dat muziek goed is voor de ontwikkeling van de hersenen. Het blijkt te kloppen. Muzikaal getrainde mensen zijn minder gevoelig voor ruis en kunnen beter de essentie uit geluiden pikken. Je leert je beter te concentreren. Ook stimuleert muziek het taalcentrum. Het muzikaal actieve centrum en het taalcentrum (gebied van Wernicke) zijn symmetrisch gepositioneerd. Taal en muziek zijn aan elkaar gerelateerd. Muziek spreekt ook in frasen een eigen taal en door middel van een eigen schrift. Het samen musiceren is een hypersociale oefening in alert reageren op anderen.

De situatie buiten Venezuela

Het is begrijpelijk dat dit evidente sociale en muzikale succes veel navolging oproept in de wereld. Van de grote steden van Amerika tot en met Australië, overal zijn vergelijkbare initiatieven ontstaan. Als begrepen wordt dat het om een *sociaal* project gaat, ontstaat vanzelf een zo letterlijk mogelijk gekopieerde opzet. Als het als een *muzikaal* project wordt gezien, ontstaan er grote verschillen met de oorspronkelijke werkwijze. In Schotland draait El Sistema Scotland onder de naam ‘Big Noise’ in Raploch. De voormalige progressieve bisschop Richard Holloway, is daar de drijvende kracht achter. De door hem uitgesproken wens is dat er tussen ‘Big Noise’ en ‘El Sistema’ *geen ander verschil is dan een paar duizend mijl*. Elke woensdag kunnen ouders en grootouders ook muziek maken in ‘The Noise’, waarmee de leden van de Raploch-community nóg meer met elkaar verbonden raken.

Zie de link in de literatuurlijst 'Big Noise in the community'

Een bijzondere variant vinden we in Paraguay waar een jeugdig vuilnisbeltorkest, Landfill Orchestra, speelt op instrumenten die gemaakt zijn van weggegooid materiaal van de vuilnisbelt. Een voorbeeldorkest reist over de wereld om te laten zien en horen dat er ook met weinig kosten kwaliteit kan worden ontwikkeld. Ook hier is het 't doel het zelfvertrouwen van de kinderen door samenwerking te vergroten.

Leden van het Landfill Orchestra

De situatie in Nederland

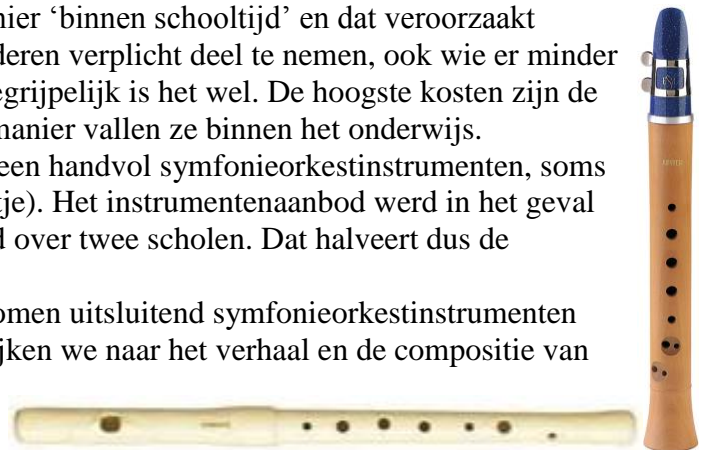
In Europa wordt onderscheid gemaakt tussen initiatieven die zo letterlijk mogelijk El Sistema kopiëren en initiatieven die een eigen programma er van maken, zoals ((SUPERAR)) in Oostenrijk en Zwitserland.

Er zijn de laatste jaren ook in Nederland wel wat projecten opgestart, maar het zijn in eerste instantie muziekprojecten, zonder uitsluitend sociale intenties.

We hebben in Nederland een aantal projecten online bekeken, enkele daadwerkelijk bezocht en gekeken wat ze behelsden. De duur varieert van één dag per week gedurende drie jaar tot één dag per week gedurende een kwart jaar. De keuze is hier 'binnen schooltijd' en dat veroorzaakt essentiële verschillen. In deze opzet zijn alle kinderen verplicht deel te nemen, ook wie er minder voor voelt. Dat is in El Sistema niet het geval. Begrijpelijk is het wel. De hoogste kosten zijn de arbeidskosten van de muziekdocenten. Op deze manier vallen ze binnen het onderwijs.

De instrumentkeuze beperkte zich doorgaans tot een handvol symfonieorkestinstrumenten, soms aangepast (Saxonette of een kunststof pijpersfluitje). Het instrumentenaanbod werd in het geval van het Leerorkest Amsterdam Zuidoost verdeeld over twee scholen. Dat halveert dus de keuzemogelijkheden per school.

Als het gaat om een kopie van El Sistema, dan komen uitsluitend symfonieorkestinstrumenten aan bod. Dus geen keyboard, drums en gitaar. Kijken we naar het verhaal en de compositie van "Piccolo en Saxo", dat de ontwikkeling van het symfonieorkest voor kinderen schetst, zien we dat de *piano* en de *gitaar* pas aan het eind van het verhaal tot een relatie met het orkest komen (zie link Piccolo en Saxo in de literatuurlijst).

In Amsterdam heeft men bijvoorbeeld een 'Kleinleerorkest' geformeerd van de wat meer gevorderde leerlingen. Het is begrijpelijk dat zo'n orkest vooral gebruikt wordt voor de pr, vaak aangevuld met meespelende docenten. Dit laatste geeft echter een verkeerd geluidsbeeld van de kwaliteit.

In de verschillende projecten die we hebben bijgewoond komen de kinderen, ook in drie jaar, niet veel verder dan enkele tonen met een gebrekkige zuiverheid, behalve uiteraard de losse snaren, die dan ook veelvuldig gebruikt worden. In het artikel van Dirk Monsma lezen we het volgende: "Hoe beoordelen de direct betrokkenen de kwaliteit van de muziekprestaties van de leerlingen na vier jaar is voor mij de centrale vraag? In de gesprekken met de betrokkenen klinkt een grondtoon van teleurstelling over het eindniveau van de 'afgestudeerde' spelers... Een beetje prutsen met een viool of met een trommel, dat is even leuk, maar als het nergens naar klinkt laat je hem toch weer onder je bed liggen, je krijgt er geen applaus voor..."

Dit geldt natuurlijk niet alleen voor de leerlingen, maar ook voor de muziekdocenten. Ook zij hebben resultaat nodig om enthousiast te blijven.

We horen wel regelmatig docenten (onterechte) complimenten aan kinderen uitdelen, maar inmiddels weten we dat dit alleen op grond van door de leerling zelf waar te nemen kwaliteitscriteria moet gebeuren. Niet aan kwaliteit gerelateerde complimentjes' worden niet alleen doorzien, maar leiden ook tot een gebrek aan zelfvertrouwen (Brummelman, E, 2013) De criteria die de kinderen kunnen leren zouden wat ons betreft kunnen zijn: "Zuiverheid, gelijkheid en correcte uitvoering van toon en ritme". Aan frasering, articulatie en dynamiek komt het kind pas toe als hij eerst over voldoende technische beheersing beschikt.

*Er wordt véél te weinig geoefend,
de kinderen geven dat zelf toe.*

Er wordt véél te weinig geoefend, de kinderen geven dat zelf toe. De cello blijft thuis ingepakt staan. Het kind kan nog niet zelf stemmen. Ook hebben veel kinderen nog andere tijdsbestedingen aan het eind van de dag. "Ik ga drie keer per week naar voetbal". Logisch, omdat je met dit project niet moet beginnen op een leeftijd waarop al diverse tijdsbestedingen zijn vastgelegd. Als je met kinderen van twee jaar begint heeft zo'n kind de kans om muziek een redelijke plaats in zijn leven te geven. Hier is het leven al bezet.

Een docent aan een conservatorium vertelde ons dat hij zijn studenten geen stage laat lopen bij een Leerorkest. "Daarvoor vorderen de leerlingen veel te traag of in het geheel niet."

Eigenlijk blijkt dat één keer les per week niet voldoende is. Dat voldoet al niet als leerlingen op een muziekschool individueel les krijgen. En het voldoet zeker niet als er aan een groep van minstens vijf leerlingen instrumentaal les moet worden gegeven.

Muziekdocenten hebben tenslotte niet gekozen voor een groepslesopleiding, zoals pabostudenten. Ze hebben gekozen voor het leren beheersen van een instrument. Van zulke mensen maak je niet even met een nascholingscursus een groepsleerkracht. In het geval van muziekschool de "Stroming" in het gebied rond Nijmegen, bleek dat muziekdocenten niet bereid waren om voor een groep les te gaan geven.

De docenten in Wijchen zeggen, volgens de Gelderlander:

"Wij zijn gewend om kleine groepjes van twee of drie zeer gemotiveerde leerlingen les te geven, dat is heel iets anders dan dertig basisschoolkinderen met een gemiddelde interesse in muziek."

Waar ze wat ons betreft ook volkomen gelijk in hebben.

Omdat gemeenten steeds meer autonoom worden, ontstaan er zo grote verschillen in mogelijkheden, afhankelijk van waar je woont.

We hebben ook kinderen gevraagd of ze doorgaan met het instrument. Onze indruk is, dat het maar een enkeling is. "Ik moet ook nog drie keer per week naar voetbal!"

Voor de meeste kinderen is het niet meer dan een (wel heel erg kostbare) kennismaking en we mogen hopen dat het ze juist niet al te veel is gaan tegenstaan. (In de uitzending van Kunststof TV wordt het 'kennismaken' zelfs een *doel* genoemd.)

Samenvattend zien we dat er in ons maatschappelijk verzuilde Nederland een grote versnippering van initiatieven gaande is en dat de muziekaaltechnische resultaten na de zes jaar dat ze zijn opgestart zeer matig tot slecht zijn.

Zelf denken we dat een zo getrouw mogelijke kopie van El Sistema veel meer mogelijkheden biedt omdat het al vijfendertig jaar is ontwikkeld en bewezen. We zien en horen dat ook terug in de woorden van koningin Maxima in het interview dat in Kunststof TV werd uitgezonden. Zij heeft het initiatief genomen tot "Kinderen maken muziek", dat fondsen activeert om geld voor muziekprojecten beschikbaar te stellen. Ze zegt dat we nog maar net begonnen zijn en gebruikt drie keer het woord *discipline*, een woord dat in Nederland zijn bekendheid verloren heeft. Wij missen een centrale aanpak en een centrale doelstelling.

Als je wilt zien hoe het bijvoorbeeld in Colorado wordt opgepakt is het filmpje over "**El Sistema Caracas to Colorado**" sterk aan te bevelen. De titel zegt al genoeg!

Het lijkt een paradox, maar hoe meer je El Sistema als muziekproject beschouwt, hoe minder het muzikaal lijkt te slagen.

Muziekdocenten zijn bekwaam om kinderen goed te leren spelen op een muziekinstrument. Ze worden al een tijd gedwongen om dit, vanwege bezuinigingen, groepsgewijs te doen. Dit vermindert per extra leerling de mogelijkheid om het goed te doen. Ze moeten de gelegenheid krijgen om weer één op één les te geven en kinderen te leren hoe ze elkaar moeten instrueren. In de werkwijze van El Sistema speelt deze 'peer teaching' een hoofdrol.

Fundamentele uitgangspunten van El Sistema:

Alle kinderen moeten schoonheid en harmonie kunnen ervaren.

Ouders moeten de eerst betrokkenen zijn.

Het project moet geheel buiten schooltijd worden uitgevoerd.

Dagelijks oefenen moet verzekerd worden.

De mogelijkheden van elk kind zijn onbeperkt!

De kinderen dragen, als ze zich presenteren, allemaal een medaille waarop staat: "Tocar y Luchar, Speel en vecht" Ze leren allemaal dat ze voor kwaliteit moeten knokken!

Oproep/Aanbeveling

We roepen zoveel mogelijk mensen op die de toepassing van de originele opzet van El Sistema in Nederland een warm hart toedragen om mee te denken en zich te melden, hetzij met constructieve ideeën of met daadwerkelijke hulp. Wij denken dat het mogelijk moet zijn om te blijven genieten van de welvaart en er ondertussen niet over te struikelen. Als de kinderen na schooltijd zich onder deskundig toezicht op een plezierige en constructieve manier blijven ontwikkelen brengt het bovendien ook nog financiële verlichting voor de ouders mee.

Elk project dat niet uit de staatskas betaald wordt is gehouden oeverloos te smeken bij fondsen, die doorgaans maar voor een paar jaar gelden ter beschikking stellen.

Dit onderwerp moet dan ook op regeeringsniveau behandeld worden. We hopen dat Beter Onderwijs Nederland ook hierin een constructieve rol in kan spelen.

Wat het muziekonderwijs binnen schooltijd betreft:

Hoewel El Sistema vooral gaat over de tijd buiten schooltijd bevelen we tegelijkertijd een verbetering van het muziekonderwijs op de basisschool aan, waar men op zijn minst één keer per dag met alle kinderen zingt en één keer per week muzikaal kan samenspelen en –zingen met (Orff-instrumenten en zang. De kinderen worden zo beter op zuiverheid en gelijkheid voorbereid. Dit houdt uiteraard een intensievere muzikale opleiding op de pabo in.

In een land als Hongarije, waar het Kodály-systeem in het basisonderwijs wordt toegepast, is er een dagelijkse en systematisch ingerichte ontmoeting met de belangrijkste facetten van muziek: zingen, spelen, notenschrift en het relatief verkennen (beleven en visualiseren) van melodie en ritme (zie Internetlink muziekles in Hongarije)

Naschrift: Aanleiding en verantwoording van de auteurs

Wij zijn handschriftdidactici en hebben ons jarenlang intensief bezig gehouden met het handschriftonderwijs in het primair en secundair onderwijs en op de pabo. We stelden vast dat elk kind en zonder uitzondering zich een goed handschrift kan verwerven als dit door een vaardige leerkracht goed wordt geïnstrueerd, goed wordt voorgedaan, geoefend aan de hand van uitdagende opdrachten en als tevens het resultaat van goede, inhoudelijke feedback wordt voorzien.

Nieuwsgierig geworden vroegen we ons af of hetzelfde ook op zou gaan voor een andere instrumentele vaardigheid, zoals het spelen op muziekinstrumenten. Dit leidde tot het oprichten van een schoolorkest op een basisschool waar niet aan muziek werd gedaan, gedurende twee jaar. Er waren ook enkele optredens. Het verslag kunt u lezen in het artikel dat er over geschreven is (“Een schoolorkest op de basisschool”) en bij Jeugd in School en Wereld (JSW) is verschenen (zie literatuurlijst en downloadlinks).

Bij het zoeken naar meer informatie over jeugdorkesten stuiten we op het sociaaleducatieve El Sistema in Venezuela en stelden vast dat vrijwel niemand daar ooit van had gehoord, ondanks het feit dat Abreu hier de Erasmusprijs door koning Willen Alexander en koningin Maxima uitgereikt heeft gekregen. Omdat El Sistema al 35 jaar bewijst dat kinderen tot een groter zelfbewustzijn gebracht kunnen worden en kunnen leren hoe je elkaar binnen een gemeenschap in onderlinge afhankelijkheid en samenwerking tot de hoogste kwaliteit kunt brengen, meenden we dat het goed was als zoveel mogelijk mensen, met name in het onderwijs, van deze bijzondere ontwikkeling op de hoogte zijn.

El Sistema bewijst al 35 jaar dat de aanpak bepalend is om kinderen tot grootse daden te brengen en wel met muziek die al eeuwen haar houdbaarheid heeft bewezen. Welke educatief project kan daar tegenop?

Op de website van BON kunt u meer lezen op de pagina over El Sistema.

Daar vindt u ook vele Internetlinks, voorzien van een korte inhoud. De gegevens daar zullen worden bijgehouden en uitgebreid. Ook zal er contact gemaakt worden met vergelijkbare initiatieven in het buitenland, te beginnen met Europa.

We zullen daar op de website weer verslag van doen.

U kunt mailen naar info@elsistema.nl